

и повест о њој и Сергеју. Поглавље „Најпоследње” чине суптилно, језгровито именоване целине, вешто и ефектно конструисане, чиме писац твори аутентичне (разнобојне) приче симетричног стања тескобе и недостојног живота. Потом у поглављу „Пешачка зона”, које отвара референца на Елиотову *Пусту земљу* („Нестварни граде”), простор добијају болне приче „некадашњих занесењака вечно гладних снова”. Такође, постмодерни ефекти кулминирају у овом поглављу у коме се потресна сведочанства преплићу са чланцима, студијама, књижевним референцама, Анђелијиним „Дневником привремене регресије”, који илуструје посрнућа читавог друштва итд. Наслови дневничких бележака сваког дана афективно су везани за атмосферу коју дочаравају, па творе микроструктуре које се нижу у надреалном маниру („килава недеља”, „бежи среда”, „бљутава субота”...). Битно је истаћи ритмичност која се, осим на структуру, односи и на реченице кроз које провејавају бројна понављања и игре речима, као и ефектни обрти који пресецају поједине исцрпно развијене контексте.

„Ево, све у свему, парчад распаднутог Аријадниног конца” – речи су којима почиње епилог *Кончних извештаја о равнотежи* и које упућују на нит Петриновићеве новосадске трилогије, на идеју неуморног настојања да се поврати равнотежа упркос неукротивим силама које је нарушавају. „Сви смо, на крају крајева, нека прича. И ја сам попут вас, само једна прича. Уосталом, ми постојимо само у причама, причама, причама” – нечији глас говори на последњим страницама ове књиге. Трагање за смислом, осећајем равнотеже, чини се, Петриновић настоји да поентира управо кроз истицање приче. Он остаје доследан изостављању своје биографије на крају и ове књиге и тиме бива мистериозно уклопљен у огледала калеидоскопа.

Нина В. СТОКИЋ

О МИЛУТИНУ И МИЛАНКОВИЋИМА

Срђан Орсић, *Улица Милутина Миланковића*, Културни и научни центар „Милутин Миланковић”, Даљ 2019

Између поштовалаца и проучавалаца друштвених и природних наука одувек је постојала одређена дискрепанција: теме које су у фокусу једних често су непроходне другима. Највећи хуманисти успевали су да у свом раду помире ове (наизглед) удаљене сфере и да њихове представнике заинтересују и образују у ономе што им је непознато преко садржаја у које се разумеју. Наш у свету најцитиранији научник Милутин

Миланковић подједнако је важан и као културни делатник, а лепу илустрацију ове тезе можемо пронаћи у књизи *Улица Милутинова Миланковића* Срђана Орсића.

Пре свега, Орсић је необичан мајстор свог заната. Да постоји категорија попут, рецимо, критичке белетристике (у номиналном значењу термина – дакле, лепа књижевност), овај аутор био би водећа фигура правца. У књигама које претходе *Улици Милутинова Миланковића*¹, Орсић у темама које расветљава, пишући о ауторима који су у фокусу његовог истраживачког рада, грађу анализира на начин који читаоци највише поштују и цене – утемељено, без зазора од повреде познатих ставова који теми претходе, а које оповргава, правећи интересантне досетке и све време остајући у домену језика који је јасан свакоме ко се његових дела лати. Ово је нарочито важно за књигу о првом српском доктору техничких наука, која није збир формула и извода из научних достигнућа Милутина Миланковића већ сведочанство о „грађанину света, просветитељу Доситејевог типа”.

Улица Милутинова Миланковића дело је које заиста подсећа на пут окружен разнородним садржајима, распоређеним у три дела, од којих сваки има одређену важност и вредност. Првом припадају анализе и наводи текстова бројних аутора са научних скупова посвећених великом научнику², а који су сабрани у два зборника. Други чине четири Орсићева текста о књижевнику Милутину Миланковићу чија се вештина приповедања посведочава у темамама попут имагологије, милитаризма и бројних гурманских заседања која је научник до детаља описао у својим мемоарима. Трећи део посвећен је Урошу Миланковићу и његовој до сада необјављеној приватној преписци која је најпре важна за образовање слике о једном времену кроз манир комуницирања чланова породице.

Како Орсић наводи, књига о „најзнаменитијем од свих Даљаца” настајала је етапно, у оквиру пројекта „Право на прву шансу” и „плод је ауторовог вишегодишњег рада и фасцинације заоставштином како Милутина Миланковића, тако и осталих чланова ове угледне породице”. Највећа очекивања од ове књиге везана су за колективно освешћивање нараштаја који није упознат са научним и културним радом једног од највиђенијих људи свог времена, али и генерација које то знају и којима је потребно подсећање, како би макар улица у родном граду понела име грађанина који га је у свету прославио.

Досадашњу рецепцију стваралаштва „једног од последњих Мохиканаца, отелотворења света којег више нема” Орсић самерава кроз анализу

---

¹ *Чејрсџи и камаџине: есеји о делу Слободана Селенића* (2014) – текстови о имагологији, рату, политици и др. у делима Слободана Селенића; *Јаџин осмејак* (2015) – о хумору у делима Јакова Игњатовића; *Лик сџиранца у српском роману 19. века* (2018) – слике о Другом у романима српских писаца 19. века.

² Уприличени у Даљу 2008. и 2016. године.

готово тридесет текстова из *Даљских зборника*. „Популаризатор науке” данас је напакон вреднован на прави начин, али ширина његових интересовања нове увиде проучавалаца непрестано води ка следећим темама у оквиру којих би ваљало размотрити Миланковићев учинак. Светозар Кољевић подсећа на злехуду судбину књиге која је требало да буде научничково животно дело, а чији су тек одштампани примерци страдали приликом шестоаприлског бомбардовања Београда, када је осим штампарије сагорела и заоставштина Миланковићевог претка Уроша у Народној библиотеци Србије. Дело нам је доступно искључиво због тога што је рукопис послат на ревизију пријатељу у Немачкој. У овој земљи је, иронично, по објављивању, књига добила 127 приказа, док је у Србији тај број био 0. Славица Гароња Радованац, коју Орсић истиче као једног од најбољих истраживача Миланковићевог књижевног опуса, пише о жанровским могућностима његових дела. Због техника које је примењивао при образовању својих литерарних радова, ова ауторка „даљског полихистора” проглашава претечом постмодернизма, истичући и успешно обрађен мотив несачуваног текста који је пола столећа касније прославио Умберта Ека. И други аутори остварили су битна запажања пишући о историји даљске породице, животу и раду њених чланова, Миланковићевој лектури, времену у ком је живео, његовој приватној географији, српском пречанском грађанству, сличностима Милутиновог стваралаштва и радова М. П. Аласа и Атанасија Стојковића, начинима приповедања, хиперборејству итд.

Усјомене, доживљаји и сазнања кроз „лепоту, шарм, хумор и вансеријски стил писања” Миланковића откривају као врсног књижевника, што кроз четири текста на различите теме Срђан Орсић доказује. Најпре пишући о имаголошком потенцијалу мемоара, аутор претпоставља широку лепезу слика о Другом из перспективе великог homo viator-а и човека „са семиосферне границе”. Кроз указивање на вредности које су се генерацијама неговале у кући Миланковића, попут претплате на све српске књиге и часописе и васпитавање у светлу Русоовог модела и српске народне песме, Орсић читаоце постепено припрема на закључак своје студије о „раном Европљанину и последњем Мохиканцу” – „одмерен, али и отворен према свима у имаголошким портретима средина које је описао, потпуни појам странца није нам нигде ни понудио”. У мемоарима једнако су заступљене ауто и хетеро слике, портрети чланова породице, али и странаца који су као посетиоци дома Миланковића испредали приче које је Милутин слушао још као дете. Интересантна је слика његове мајке чији је највећи страх био да ће се дете у иностранству повести за ненационалним вредностима и засвирати туђинску химну или оженити „Швабиченду”. Један од најдрастичнијих примера оваквог одрођавања Миланковић је упознао на примеру ујака Андрије који је, ожењивши Нимицу, узроковао распад породичне идиле. Међутим, упијајући

разне коментаре који су домом Миланковића колали о контроверзној теми, најпознатији изданак ове лозе дошао је до закључка да није национална припадност невесте кривац за немире који су довели до очеве смрти и мајчиног одрицања детета. Милутин је, као добар опсерватор, примећивао разне бољке друштва које је уз доброћудан осмех детектовао и коментарисао, попут призора Енглескиње која се згражавала пред Рафаловом сликом док у бедекеру није сазнала ко је аутор, па је првобитну реакцију заменила дијаметрално супротна очараност. Моћ доброг запажања неколико пута спасила је живот Миланковићу, као онда када је наслутио непријатељску климу и схватио да би требало да напусти место предавача у Бечу и врати се у Београд. Поглед на германизоване колеге Чехе уверио га је да такво понашање никада не би могао да усвоји: „а ја то не бих могао учинити и одрећи се своје нације иако сам познавао све њене мане”.

О свом народу написао је бројне занимљиве коментаре, никада не зажаливши за обећаним каријерама које су га чекале у највећим европским научним круговима. Орсић издваја један интересантан „хортикултурално-имаголошки приказ”, где Миланковић посматра напола сасушену башту, установљавајући да увезено цвеће попут хортензије није опстало, али лепа ката и смрдљевак јесу. „Човек који је задивило светску научну јавност”, у свету који га је окруживао, видео је бројне поводе за бележење забавних, поучних и немалициозних импресија о ма којој теми да је писао, увек „одмерен и отворен према свима”.

Жанровска колебања дела на преко девет стотина страница читаоцима пружају могућност да Миланковићеве мемоаре сагледају из бројних перспектива – од хронике и аутобиографије па до дневничких записа. Уз 89 побројаних имена у осам генерација које су у жижи ауторовог интересовања при успостављању основе за приповест о династији Миланковић, Срђан Орсић прилаже нове информације из црквених књига, протокола и других извора до којих је дошао. За готово сваког поменутог члана и о готово сваком у сећањима реконструисаном ћошку породичног дома, Миланковић прилаже живописну причу, сећање или легенду. „Фотографски тачно, а књижевно врло успело описује најважније догађаје свога живота”, посвећујући најлепше странице члановима породице, њиховим заносима и пркосима и подсећајући читаоце на један слој друштва, класу која је данас изгубљена, а која је изнедрила појединце важне за историју целе нације.

Војничка слика Милутина Миланковића мозаик је интересантних импресија из ратова описаних „ненадмашно искрено” и на „шармантан начин”. Научник себе назива „дембеланом” и са осмехом се сећа згода и лагодно проведених дана у крвавом рату, где га смрад барута није ни запахнуо. На војним вежбама Миланковић се, вођен, углавном, благоутробијем, како Орсић наводи, поредећи његов маневар са Хашековим

Швејком, провео боље него на туристичкој тури. „Одсуство милитаризма” и „ведар дух” научника основна су обележја ових ратних приповести. И поред задатака који нису захтевали његово присуство на бојном пољу, трудио се да избором опреме личи на некога ко је пошао да ослободи Косово уместо на писмоношу, закључује Орсић при анализи пасажа посвећених одабиру одеће. Његове обавезе биле су интелектуалне природе – превођење немачке штампе и ревизија писама у којима су уместо очекиваних шпијунских кодова проналажени ласцивни описи сексуалних сцена. Иако непријатељима сматра рушиоце, ма са које стране да су, и чак ни о фашистичкој НДХ не оставља ни суд ми мишљење, Орсић истиче да „званично не знате, али јасно и отворено слутите да је дубоко ироничан и саркастичан према свему што жуто-црна монархија представља”. Миланковић се не либи да опише бег преко поља пред наслућеном опасношћу, тамницу доживљава као „преноћиште на путовању по васиони”, а аутор ове књиге га с правом назива „неборцем у рату, ловцем у науци и ратником на папиру” који, као „антипод хвалисавом војнику”, није желео да од себе већ од „колективног лика српског војника направи хероја достојног дивљења свих слушалаца”.

Поменути ведар тон који краси странице Миланковићевих мемоара присутан је и описима који се тичу разноликих трпеза за које је седао различитим поводима, са још разноврснијим људима. Орсић их, њихову сликовитост и учесталост, пореди са онима које је у својим делима представио Јаков Игњатовић, а поводом ког се у књизи *Лук сџранца у српском роману 19. века* аутор нашалио да каткад зазвучи као да је пасаже о храни гладан писао. Гурмански доживљаји којима Миланковић краси странице својих мемоара дочарани су описима посланица које почињу од породичног стола и „агрикултуралних достигнућа своје бабе”, до бечких ђаконија, берлинских вина, након којих се „оснивач модерне таласне механике” клатио у складу са својом вокацијом и сцена из подрумских склоништа за које Орсић посведочава да делују као инсерти преузети из Кустуричаних филмова. Рођаци о којима Миланковић оставља сведочанства нису описани кроз породичне и ратне кризе и ломове, већ са осмесима, крај пуних столова. Лепота доживљених тренутака, на овај начин, нашла је још један савршен модус да буде изражена, како Орсић закључује, посредством културе која је била уживалачка, а не конзуматорска.

Последњи део студије посвећен је писмима Уроша Миланковића која чине део рукописне заоставштине Милана Шевића. Помоћу њих могуће је створити слику о приватном животу српске грађанске породице из периода пре Милутиновог рођења. Уз оригинале и транскрибована писма, аутор је писао и о путу који су писма превалила док се нису нашла у Шевићевој фасцикли. „Недовољно цењен и читан филозоф”, чија је и поезија недавно откривена и обелодањена, у писмима упућеним

родитељима показује традиционалне обрасце понашања на делу, поштовање и бригу. Срђан Орсић овакав манир опхођења повезује са значајем породичног заједништва наговештеног у раније поменутих текстовима, „јер чини се да су Миланковићи, радећи сложено и саветујући се међусобно, постигли све ове велике резултате”.

Улица Милутићина Миланковића интересантан је и користан мозаик различитих садржаја уједињених идејом о приближавању хуманистичких прегнућа једне српске грађанске породице модерном читаоцу. Срђан Орсић је још једном показао како занимљива поређења, коментари обојени хумором и живописне слике функционишу као најефектнији начин да се време, јунак и прича спознају као садржај једнако разумљив и подстицајан за свакога ко из било које побуде у руке узме ову књигу.

Мр Маријана С. ЈЕЛИСАВЧИЋ
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Докторске студије
marijanamaiche@gmail.com